

**1001 stih:
Sindbadova
potovanja**

Boris
A. Novak

**VI
PRVO SINDBADOVO POTOVANJE**

*Kdo potujem, ko zginejo vse poti
in le stih tipa od hipa do hipa
globlje v noč, v brezbrežje brez sledi
in brez smeri, v brezno, ki me zasipa?
In kam potujem, ko je nebo slepa miš
in svet brezpotje, brez svetlobe za na pot? —
Šeherezada sem in potujem v nič,
krušenju postiljam golo belo polt
in bežim k užitkom, o Čas, dam ti svoj glas,
510 Sindbadov spev naj mi odpre pot skozi mraz:*

Odkar me je zapljusnil prvi val svetlobe
in do joka opijanil prvi liter zraka,
se solzim od strmenja in tesnobe,
potnik, razkorak daljave in koraka. —
O rojstvo, brezdanji prag neznanske poti:
iz hranljive krvi k ranljivemu bitju,
iz vroče noči k bolečini luči,
iz notranjega objema k samožitju,

iz domovine Matere daleč vase,
520 v svoje življenje ... — v smrt, ki rase.

Pomnim, kako otrok potujem k stvarim:
strmim — kot sezidan iz samih oken —
na stežaj odprt svetu, ki ga ne vem,
solzni odkritelj ognja in besede ogenj,
na stežaj odprt svetu, ki ga ne smem;
iščem — kot sezidan iz samih vrat —
in kričim od odkritij, zdaj boleče vem:
padec me pretepe kot starejši brat,
do krvi me poreže poredni nož
530 in trn, trn je najostrejša beseda rož! ...

Pomnim, kako otrok potujem k besedam:
zaljubljen v te deklice iz glasov
jim gledam pod krila kot lepim sosedom! —
Odkrivanje besed je svetlobni lov
na neznanski svet: prisluškujem vanje
kot v školjke, ki šumijo spomine
na rojstno morje stvari, na valovanje ...
Z vsako besedo predrem nebo tišine.
In ko v ustih poljubljam besedo nebo,
540 poljubljam na usta samo nebo, nebo ...

Pomnim, kako otrok potujem skozi sobo:
preproga je morje in postelja barka,
cilj je pripluti v sanjsko svetlobo
skozi svileni zaliv luninega žarka,
razlit visoko med oknom in stropom ... —
a tolmun me potegne globoko vase,
da zgubljam zrak in sebe in hlastam za robom,
o, morska pošast se na moji mori pase,
ta pot nima tal, ta pot nima sten,
550 šele zjutraj skopni ta strah brez imen! ...

Pomnim, kako otrok potujem skozi vrt:
zelene češnje jem kot bonbone,
iščem skrite zaklade kot kakšen krt
in v drevoredu se grem telefone:
radoveden sem, kaj je onstran ograje,
a vrtni telefon ima smejalno hibo —

drevesa mi nazaj šepnejo (igraje):
 »Hrust Hrast je zaljubljen v lepo Lipo!«

Zdaj se razjezim: saj to ni drevored,
 560 to je čisto navaden — drevonered! ...

Pomnim, kako otrok potujem skozi ulice
 (to so reke, kjer valovijo ljudje):
 vsaka ulica ima drugačno lice,
 vsaka ulica ima drugačno srce,
 vsaka nova ulica je novo veselje,
 vsaka nova ulica je noro veselje ... —
 a naenkrat zaidem na brezpotno polje,
 da ne najdem več nazaj, skozi blodnjak želje,
 od solza sem slep in od strahu gluhi in gol,
 570 dokler me dobri stric ne pripelje domov ...

Pomnim, kako otrok potujem skozi luko —
 med barke in žarke, med vrvenje in vrvi,
 v strašno morsko hrepenenje in muko:
 gledat krmila za vse nebesne strani,
 gledat bleščeča jadra širokih ram! —
 Moja želja se vkrca in mi maha s krova,
 jaz pa ostanem na obali, tako sam, sam ...
 gledam razpenjeno sled morskega lova,
 visoki jambor že kuka čez obzorje,
 580 bojim se, da ga je pojedlo morje! ...

Pomnim, kako otrok potujem skozi glavo:
 ko ne smem od doma, priključem cesto,
 da mi želja zbeži v zadnjo daljavo,
 da mi žeja zbeži v pijano mesto, —
 da si mornar sredi more dvignem jambor,
 da si beduin sredi peska dvignem drevo,
 da si potnik sredi poti dvignem tabor,
 da si človek sredi zemlje dvignem nebo:
 moj edini dom je domišljija sna,
 590 domišljija, ki je povsod doma! ...

*Domislijski dom otrpštvaja je zaraslo resje let.
 Plima časa me je dvigala vse više in više,
 dokler ni pozaba potopila ves moj svet.
 Zdaj mi ostanejo le še ruševine rojstne hiše,*

*mrtve igrače, ptiči ukradeni iz spominskih gnezd
in ... — In pesen, ki se še edina dotika dna:
tam so košate krošnje teme in zrelo sadje zvezd,
ki se utrinja in pada v sinja usta željā;
tja, tja, v mesečino spominske resnice*
600 *moje besede letajo kot večče kresnice ...*

VII

DRUGO SINDBADOVO POTOVANJE

*Nadaljujem spev ... Zaklinjam čarno moč,
a papir je prazen in blazen kot led.
Iščem nov stih za to novo, nosno noč,
a najprej moram najti lastno sled,
zbledelo v slepeči luči belega dne. —
O, zakaj sem razdeljena na noč in dan,
zakaj le notranje oko razume sne,
zakaj ima nebo vzhodno in zahodno stran? ...
In šele ko se zgubim čisto do dna,*
610 *se moj stih zasveti od Sindbadovih solza:*

*Ko odhajam, me stiska: lepota je strašna.
Oziram se nazaj, vse se kruto manjša:
za menoj zre ta hiša, prazna in plašna;
za menoj zre ta smreka, tanjša in tanjša;
za menoj zre ta žena, ena sama rana.
(Medtem ko mi na pot kaplja sončno olje,
kot nikdar čutim njeno polt iz lana.)
Slovo, do samote poplavljen polje.
Od smrti naplavljen medme in njo, daljavo.
620 Od samote preplavljen. Do smrti plavo ...*

*Stopam, kriv in krik: svet je sveta tišina,
ki odmeva od mojega odhoda,
bel robec v zrak — zadnji znak zločina ...
Stopam, stopam in se topim od prehoda
iz rojstne sence v smrtno sonce,
iz zibke v korak — in v razkorak ...
Stopam, stopam, stopam in znoj iz bronce
mi postopoma izpira spominski prag ...*

630 Vsak korak je žebelj v krsto spomina,
vsak razkorak razprta, boleča jasnina ...

Ne vem več, ali je pot prostor ali čas,
prostost ali samica s streho iz neba,
jasnina skozi gozd ali moj izkrčeni jaz,
snov iz kamna ali snov iz sna — sled ali sla,
kretnja pokrajine ali norost mojih nog,
hudournik časa ali časovni splav,
viba v srcu negibnosti, čarni krog
ali resnična, srečna bližnjica daljav,
gaz nešteti stopinj ali smer v neznano,
640 struga ali truga korakov pred mano ...

In kaj je za obzorjem — vse ali nič,
morska neskončnost ali strmi konec sveta,
večna noč ali luč srečna kot razprti ptič,
zvezde ali praznina gosta kot vino sna,
čista bližina ali ista daljava —
nedogledno polje ali poljub med njima,
v brezdanji tujepis skrita narava
ali jezik sončen kot materna rima,
moški, ki ubijajo drugače kot jaz
650 ali ženske, ki ljubijo drugače — nežni plaz ...

A v razkoraku med daljo in korakom,
med pogledoma naprej in nazaj,
med kopnečo sledjo in rastočim mrakom,
med dvema ranama besede zdaj,
med potjo in potnikom mokrim od potu,
med blatom nog in zlatom večernih ram,
med neizbežno tujino besede tu
in nedosežno domovino besede tam:
mir, nočno vsemirje in umiranje smeri:
660 stanje — spanje: na postaji pot stoji ...

Zjutraj se spet poženem na pot želje!
In čeprav je vsak korak že razkorak,
čeprav na nebu čutim zenit žeje,
čeprav me na koncu poti čaka mrak —
vse je prav, vse je prav, vse je prav, prav, prav:
imam dva zvesta sopotnika — sonce in senco;

zrak nad cesto je od silnega drhtenja plav;
 kričim in lovim odmev, neskončno kadenco;
 in gorim na vrhu gore: kako je svet odprt!...

670 Velik in volk sem — kot svoboda in kot smrt...

In zdaj vem: pot je in prostor in čas,
 prostost in samica s streho iz neba,
 jasnina skozi gozd in moj izkrčeni jaz,
 snov iz kamna in snov iz sna — sled in sla,
 kretnja pokrajine in norost mojih nog,
 hudournik časa in časovni splav,
 viba v srcu negibnosti, čarni krog
 in resnična, srečna bližnjica daljav,
 gaz nešteti stopinj in smer v neznano,
 680 struga in truga korakov pred mano...

In vem, vem: za obzorjem je vse in nič,
 morska neskončnost in strmi konec sveta,
 večna noč in luč srečna kot razprti ptič,
 zvezde in praznina gosta kot vino sna,
 čista bližina in ista daljava
 in nedogledno polje — poljub med njima,
 v brezdanji tujepis skrita narava
 in jezik sončen kot materna rima,
 moški, ki ubijajo drugače kot jaz
 690 in ženske, ki ljubijo drugače — nežni plaz...

*Tako preostrp jutro strga pesen,
 Sindbadovo in moje potovanje.*

*— In ko oči zamreži sanjska plesen,
 kdo moje pisanje prevaja v sanje? —*

*Jarka je kri, ki jo kriknejo rane ptice
 v Sindbadovo in moje igranje!*

*— In ko mi dan rani širne zenice,
 kdo s podobami hrani moje spanje? —
 Nekdo z vekami brani moje oči,*

700 *nekdo mi narekuje lunopis noči.*

VIII

TRETJE SINDBADOVO POTOVANJE

*Spet odprem pesen, veliko tiho veko:
 pogled besed vžge temni, nemi svet.
 Kot da sem ustje ... — usta za neznansko reko,
 ki skozme izreka čas, kozmično sled!
 Hip za hipom naga odtekam v noč,
 stih za stihom se vpisujem v neznano,
 strah za strahom si objemam telo, oberoč! ...
 ker zmeraj znova se vračam v isto rano:
 najlepša in najstrašnejša popt je vrnitev —
 710 na očesu spomina nabrušena britev:*

*Moji koraki so boleči in sladki
 zaveslaji v neznanska zračna morja!
 Moji koraki so kratki, o prekratki,
 zmeraj krajši od poti do obzorja!
 Tako na koncu vseh korakov obtičim
 na sredi poti med daljo in daljavo.
 Senca je najbolj moja vseh mojih rim:
 večer v dalj večja moja postavo.
 Potopljen sredi polja, oko sredi neba,
 720 sem hkrati srce in skrajni rob sveta ...*

*Vse sem že videl: nezaslišane obale
 in razpenjeno nedoglednost morja,
 ledene gore in južne karnevale,
 mesta iz nebotičnega marmorja
 in večne ruševine mrtvih bogov,
 povsod isti in blizki otroški smeh
 in povsod smrt, kjer je vsakdo sam in gol,
 moške z ničem ali s ptičem v očeh
 in ženske tako črne in čarne kože,
 730 da urežejo v željo žareče rože! ...*

*Nikjer nisem našel dežele brez smrti.
 Nisem pobegnil od svoje samote.
 Moji koraki so nikamor uprti.
 Iz nič zori prostor, težak od lepote.
 Praznina zveni na raztrganih strunah strahu.
 Tečem za obzorjem in se vgrezam v mulj.*

Kamorkoli stopim, povsod sem tu.

Tu je tujina. *Tu* sem tuj, tuj, tuj!

Tu, na pragu nedosežnosti — kam zdaj?

740 Tu se odpre brezno spomina — nazaj, nazaj!

Kakšna vrtoglavica, to zrenje v minulo:

v vodnjaku časa se blešči moj rojstni kraj!

Kako boli svet, povezan v culo!,

kako boli zapuščeni smehljaj!,

kako bolijo koraki brez korenin,

kako odsekane korenine korakov!,

kako v ponikalnici let spomin, spomin!...

(Otrok sem vprašal: »Kje je spalnica oblakov?«

In mama mi je rekla: »V deželi Nikjer —

750 tam, kjer ni dežja in sonce vzhaja zvečer...«

Od spominske rane ves zbran v odločitev

— v ločitev od gole, odprte daljave —

sem svoj živi korak obrnil v vrnitev.

Podobe mi bojo raznesle brezno glave!

Zdaj je sonce zlata ura v popku modrine

in luna srebrna ura na trebuhu neba,

ki odšteva mesece in mesečine

in trenutke in trepalnice... ko bom doma.

Vse mora, mora, mora biti še zmerom isto:

760 mesto in ceste in tisto dekle... isto... čisto...

Pred menoj končno obrisi rojstnega obzorja:

po strmi strugi nikamor odteklih let,

skozi praznično grozo rosnega prostora

se večeren vračam v svoj jutranji svet...

ki mi je do najmanjše bolečine znan:

te ulice in to lice, ta veter in ta vrt...

Vračam se, vračam se, vračam, ranjeni vran:

tečem skozi domače dvorišče, na smrt odprt —

skozi znana, a zdaj tako neznanska vrata...

770 tujec se vračam skozi vrata nepovrata.

Z vsem svojim bitjem pijem vonj te hiše! —

Hiša je ista, ista... a ko jaz, spominski stih,

hočem nazaj, me hiša izbriše, izbriše:

ker... jaz nisem več tisti... nikdar več isti!...

Neznanci so predihali mojo sobo.
 O prašno podstrešje, polno brezrokih igrač,
 kako rad bi s prsti v tvojo trohno! ...
 a nočem strgati pajčevin z otroških frač. —
 O, da bi bil sredi preteklosti neviden,
 780 da bi živel smrt, kot svetloba vseviden! ...

Ona se je preselila v bližje naročje!
 Na njenem praznem obrazu berem svoj poraz. —
 Moj dom je preraslo slepo tuje ločje.
 Moj dom me ne pozna: kdo sem torej jaz?
 Moj dom je zapraskala neznanska praznina.
 Moj dom je ponikalnica na dlaneh teh rim.
 Moj dom je ruševina v srcu spomina.
 Moj dom je privid. Moj dom je dim, dim, dim ...
 Moj dom je le še beseda, val za obalo
 790 minulega, bolečinsko srebrno zrcalo ...

Tudi jaz živim v tujini: tu me je strah.
Oblečem se v pesen, da sem nevidna.
Zdaj daljna stopam po odteklih stezah
rojstnega vrta, neslišna in vsevidna.
S trenutki milujem minulo: vse je še tam,
listje in veter in pod vrati šop luči,
vse je tam ... v plimi časa potopljeni hram.
Na zelenem dnu samote gledam svoje oči. —
Spomin je najbolj moja vseh bolečin
 800 *in ti stih tihi gosti praznih domovin ...*

IX

POSLEDNJE SINDBADOVO POTOVANJE

Po tolikih ljubljenjih v postelji besed:
v tišino jutra strta ljubezenska noč. —
Po tolikih poletjih teles: ledeni med. —
Po tolikih stihih: molk, dozorela nemoč
slediti Sindbadu na najbolj samotno pot. —
Po tplikih potovanjih med stegna sveta:
sestop v odsotnost, vase slečena pot,
bolečina smrti, čista kot vino neba. —

Po tolikih korakih: negibno strmenje

810 *v ljubezen vsega z vsem ... ki je življenje:*

Star sem. Končno sem se začel učiti.
Učim se od reke. Drevja. Učim se od otrok.
Učim se od bilk, kako preprosto biti;
in preiti. — Učim se od tebe teh svojih rok!
Učim se ljubiti čudežno, enkratno telo:
tvoje in svoje. — In da smrt ni truga,
ampak rojstvo: kri, korenina in nebo!
Doživeti Drugega, biti struga! ...

Zdaj je vsak moj trenutek mirno umiranje.

820 V soncu smrti sem človek, čisto odpiranje:

Odpre me drevo, prečarano v en sam cvet:
Z vsem svojim cvetjem darovano mladi pomladi,
z vsem svojim razcvetom razprto za ... odcvet! —
Odpre me gora: nebotični skladi
skal in sil in ... brezdanji prepadi neba! —
Odpre me reka: jezik iz lomljivih valov,
ki s peno na ustju izreka, kako sva
val in človek lovca na Čas ... in njegov ulov! —
Odpre me polje: prostor, tako preprost
830 in v tej zadnji zarji tako rošno prost ...

Odpre me jutro: prebujanje oči vseh reči,
sredi gozda noči prva izkrčena jasa! —
Odpre me večer: plima vek in čeri,
trenutek v očesu kot trepalnica Časa
in mir, mir med mojo smrtjo in menoj umirajočim. —
Odpira me Čas: tišina, ki skozenjo drsi svet.
Odpre me vsak hip, ki se vanj smehljaje jočem. —
Odpre me vsak tvoj gib: goli, beli magnet! —
Odprejo me besede, ti poljubi v ustih:

840 na ustnice vseh stvari diham svoj zadnji stih ...

Odprem oko: kot bi se rodil iz temè,
osupli otrok na prsih mlečne svetlobe. —
Razprem prste: kot bi plaval skoz tvoje lase,
te oblake iz samega vonja in mehkobe. —
Odprem usta: kot bi bil vsak glas drhteči stih,
ki zveni in vene, struna tišine. —

Odprem pismo: kot bi mi Drugi dih
pridihal pozabljeno dalj in vse spomine. —

850 Odprem pipo: kot bi stekel goli čas,
hladni, beli glas, da mi očisti oči in obraz...

Odprem okno: kot bi odprl veliko oko
iz sobe v svetlobo, iz sebe v svet. —

Odprem vrata: kot bi odklenil telo
iz tesnega doma v domišljjski let. —

Odprem knjigo: kot bi odprl prvo stran sveta, njivo razbrazdano z jezikom. —

Odgrnem posteljo: kot bi slekel dan
in oblekel noč, berem te z dotikom. —

860 In odprem tvoje telo: kot bi odprl dno
in, prečaran vate, padel v nebo! . . .

Odpiram se: kot bi mi smrt odprla žile,
da od mene kapljajo nageljni in hiپی. —

Odpiram se: kot bi vame vstale vse sile,
da še enkrat ugledam svoj obraz v šipi. —

Odpiram se: kot bi šele zdaj slišal spev
žuželk, tihi ritem tvoje hoje, kraj dežja. —

Odpiram se: kot bi šele zdaj zares živel,
skozi solze pijem slepečo svetost sveta. —

870 Odpiram se: kot bi potoval, potoval,
prvič in zadnjič v življenju zares potoval! . . .

Odpiram se: o, biti široko oko
in z vsem svojim nebom na smrt ljubiti
visoko drevo . . . —

biti visoko drevo

in z vsemi svojimi očmi na smrt ljubiti
globoko globoko nebo... —

biti globoko globoko nebo

in z vsem svojim listjem do ljubezni ubiti oko,
oko.

880 oko! ...

Odpiram roko

v široko, široko! . . .

Odpiram oko

v nebo,

nebo,
nebo... —
o nikdar več
me
ne
890 bo! . . .

*Tako Čas spodmakne Sindbadu nebo:
odprto oko zre v dozorelo praznino. —
Tako jaz in Sindbad jemljeva slovo:
po poti v stih in po poti v tišino. —
Tako Čas in jaz igrava smrtonosni šah:
jaz imam bele, Čas pa čarne stihe,
In vsaka moja beseda je zmaga in strah:
ker ko bom izdihnila najtišje stihe,
bo Čas potegnil svoj poslednji šah... — mat!*
900 *Praznih ust bom stala na pragu zaprtih vrat.*

OPOMBA

Sindbadova potovanja predstavljajo odlomek (VI. — IX. spev) iz lirske pesnitve *1001 stih*. Gre za u-pesnitev nekaterih znamenitih tem iz staroarabske zbirke *pravljič 1001 noč*. (Naslovi drugih spevov so: I. *Šeherezada*, II. *Aladinova čudežna svetilka*, III. *Ali Baba in štirideset razbojnikov*, IV. *Harun al-Rašid*, V. *Pesnik Abu Nuvas* in X. *Šeherezada*.) Tudi okvir predstavlja Šeherezadin življenjska zgodba: Šeherezada poje pesmi, da bi premagala smrt.

Pesnitev obsega natanko — 1001 stih. Razdeljena je na 10 spevov po 100 verzov (z izjemo zadnjega speva, ki obsega 101 verz). Vsak spev ima 10 desetvrstičnih kitic z rimo a b a b c d c d e e.

Prve in zadnje kitice spevov — natisnjene v kurzivi — predstavljajo Šeherezadin govor; ostalo je Sindbadova pesem — potovanje skozi jezik, življenje, čas!

B. A. N.